

UDK 32(497.11:470)
Biblid 0543-3657, 76 (2025)
God. LXXVI, br. 1194, str. 203–229
Pregledni naučni rad
Primljen: 16. 10. 2024.
Revidiran: 22. 05. 2025.
Prihvaćen: 12. 06. 2025.
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2025.76.1194.2
CC BY-SA 4.0

Aleksandar LJUBOMIROVIĆ¹

„Srpski svet“ i „Ruski mir“: komparativna analiza dva koncepta

SAŽETAK

Od trenutka kada je izraz *Srpski svet* postao zastupljen u javnom diskursu, on je neprekidno poistovećivan sa konceptom *Ruskog mira*. Iz tog razloga se ovaj rad zasniva na metodološkom pristupu komparativne analize, s namerom da se sistematski uporede dva navedena koncepta, kako bi se utvrdile njihove sličnosti i razlike. Pored uporedne analize, upotrebljena je i kvalitativna analiza sadržaja unapred odabranih iskaza istaknutih društvenih aktera u kojima oni porede srpski koncept sa *Ruskim mirom*. Taj pristup je posebno značajan za razumevanje pojma *Srpskog sveta* i njegovog poređenja sa drugim konceptima, jer se radi o mentalnoj konstrukciji, te će fokus biti stavljen i na tokove mentalnog uobličavanja sveta na način na koji ga tumače, pretežno nesrpske, odnosno regionalne političke i akademske elite, kao i na procese konceptualizacije stvarnosti. Na osnovu rezultata analize dolazi se do zaključka da su uglavnom njegovi oponenti etiketirali *Srpski svet* kao ‘pozajmljen’ koncept od svog navodnog ruskog ‘ekvivalenta’, s nastojanjem da ga diskredituju u javnosti. Protivnici *Srpskog sveta* pretpostavljaju da koncept ima teritorijalnu konotaciju, imperijalne pretenzije, kao i da će nastojati da prekraja državne granice. Ipak, rezultati istraživanja pokazuju da, uprkos pojedinim sličnostima, srpski koncept nije osmišljen po uzoru na *Ruski mir*, već da se radi o autentičnoj ideji zasnovanoj na interesima srpskog naroda i njegovih elita.

Cljučne reči: Srpski svet, Ruski mir, koncepti, srpski i ruski narod, identitet, dijaspora, vera, Srpska i Ruska pravoslavna crkva.

¹ Junior Fellow, Centar za međunarodne odnose i održivi razvoj (CIRSD), Student doktorskih međunarodnih i evropskih studija, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beograd. E-mail: aleksljubomirovic@hotmail.com, ORCID ID: 0009-0003-5932-7438.

“Serbian World” and “Russkiy Mir”: A Comparative Analysis of the Said Concepts

SUMMARY

Since the moment the term *Serbian World* entered broader public discourse, it has been continuously associated with the concept of *Russkiy Mir*. Therefore, this study adopts a comparative analytical approach, aiming to systematically examine both concepts in order to identify their similarities and differences. In addition, the research employs qualitative content analysis of selected public statements made by prominent societal actors in which comparisons between the Serbian concept and *Russkiy Mir* are explicitly drawn. This approach is particularly important for understanding the *Serbian World* and for placing it in the context of similar ideological constructs. Given that it represents a mental construct, the study also focuses on the processes of mental framing of the world, as interpreted primarily by non-Serbian, that is, regional political and academic elites, along with the broader processes of conceptualization of reality. Based on the findings, the paper concludes that it is primarily opponents of the concept who characterize the *Serbian World* as a borrowed idea modelled after its supposed Russian counterpart, with the intention of discrediting it in public discourse. These critics assume that the *Serbian World* carries territorial implications, imperial aspirations, and a tendency toward redrawing national borders. However, the research results indicate that despite certain similarities, the concept of the *Serbian World* was not modelled on *Russkiy Mir*, but constitutes an authentic idea grounded in the interests of the Serbian people and its political elites.

Keywords: Serbian world, Russkiy mir, concepts, Serbian and Russian nation, identity, diaspora, faith, Serbian and Russian Orthodox Church.

Uvod

Savremena verzija pojma *Srpski svet* postala je tema rasprava u domaćem i regionalnom diskursu, što je izazvalo rađanje jednog naročito zanimljivog narativa koji se pojavljuje pretežno u izjavama nesrpskih, odnosno regionalnih i zapadnoevropskih, političkih i intelektualnih elita, a odnosi se na konstantna i neprekidna poređenja aktuelnog termina sa znatno rasprostranjenijim konceptom *Ruskog mira* („Ruski svet“ / „Русский мир“). Za razliku od istaknutih srpskih društvenih aktera, koji su u velikoj meri blagonaklono posmatrali novi koncept, redom su crnogorski, bošnjački i hrvatski, a manjim delom albanski i zapadnoevropski mediji, prenoseći obično iskaze svojih političkih i intelektualnih elita, počeli da kritikuju pojavu sintagme *Srpski svet*, tumačeći je kao produženu ruku ruskih interesa na Balkanskom poluostrvu, smatrajući da su srpski državni vrh i srpski narod posebno podložni i izloženi mehanizmima ruske meke moći (Vukićević i

Tuhina 2021). Imajući to u vidu, popularizaciji sintagme su, dakle, više doprineli njegovi protivnici nego njegove pristalice, što može da se vidi i u izjavi jednog od neformalnih ideologa novonastalog koncepta *Srpskog sveta*, historičara dr Aleksandra Rakovića, u njegovoj knjizi „Srpstvo i Pravoslavlje“ (2022): „Iako to nisu hteli, svi oni su time [...] reklamirali novi pojam – Srpski svet“ (Raković 2022, 11–12).

Prvi u nizu istaknutih nesrpskih zvaničnika iz regiona, koji je doprineo takvom narativu, je zapravo nekadašnji predsednik Crne Gore Milo Đukanović, koji je koncept *Srpskog sveta* javno komentarisao nepunih mesec dana posle govora tadašnjeg ministra odbrane Aleksandra Vulina, održanog početkom septembra 2020. godine na jednom predizbornom skupu u Banjaluci, u kom po prvi put jedan predstavnik Vlade Republike Srbije koristi navedeni pojam u javnosti (Borba 2021). Đukanović, tom prilikom, izjavljuje da je *Srpski svet* zapravo „eufemizam za ideju velike Srbije“, dok koncept, u isto vreme, posmatra kroz prizmu spoljnopolitičkih interesa Ruske Federacije na Balkanu: „Ta politika uporno insistira da je Crna Gora srpska država koja bi morala biti u okviru strateških, bezbednosnih i spoljnopolitičkih interesa Rusije“ (Marković 2020). Na tu konstataciju Mila Đukanovića ubrzo su počeli da se nadovezuju drugi članovi regionalne intelektualne i političke elite, među kojima se izdvaja intervju Aljbina Kurtija (Albin Kurti), premijera tzv. „Kosova“, za „The Geopost“: „[D]ok Kremlj ima za cilj da ostvari [...] ‘Ruski mir’, Srbija [...] ima za cilj da ostvari Srpski svet“ (Vehnari 2023). Od 2020. godine, pa sve do trenutka pisanja ovog rada, ne postoji nijedan važniji akter regionalne političke scene, koji nije makar jednom u svom izlaganju ili intervjuu komentarisao pojavu fenomena poznatog kao *Srpski svet*.

Pošto je, dakle, poređenje koncepta *Srpskog sveta* sa njegovim navodnim ruskim ‘pandanom’ postalo neizostavan deo javnog diskursa na Balkanu, ali i šire, ovaj rad nastoji da uz pomoć komparativne analize sa određenim elementima kvalitativne analize sadržaja, kao metodološke osnove, jasno definiše glavne razlike i sličnosti dva spomenuta koncepta. Glavni cilj rada je, shodno tome, da se na osnovu sprovedene analize doprinese boljem razumevanju koncepta *Srpskog sveta*, ali i utvrdi da li je on zaista utemeljen na već postojećoj ideji *Ruskog mira*, s ciljem da sprovodi ruske spoljnopolitičke interese ili srpski imperijalizam u regionu Balkana, kao što u javnom prostoru navode njegovi oponenti, ili se pak radi o ideji zasnovanoj na legitimnim težnjama i interesima srpskog naroda u celini, kao i njegovih elita. Treća i poslednja mogućnost jeste da je koncept *Srpskog sveta* delimično inspirisan modelom *Ruskog mira*, ali ne kao sredstvo sprovođenja ruske politike na Balkanu i bez oslanjanja na ruske spoljnopolitičke interese, već kao pokušaj stvaranja sopstvene, samostalne i autentične platforme za kulturno-političku povezanost srpskog naroda. Takva interpretacija otklanja potrebu za oslanjanjem na Moskvu, dok bi istovremeno relativizovala optužbe o ruskoj instrumentalizaciji srpskog nacionalnog diskursa.

Analitički i metodološki okvir istraživanja

Suočenost sa sve učestalijim poistovećivanjem koncepata *Srpski svet* i *Ruski mir* u javnom i akademskom diskursu na prostoru Balkana i Zapadne Evrope, zahtevala je primenu metodološkog okvira koji omogućava analizu značenjskog uobličavanja oba koncepta u kontekstu njihovog artikulisanja u javnom prostoru. U tom smislu, rad počiva na kombinaciji komparativne i interpretativne analize političko-diskurzivnih narativa, uz oslanjanje na metodološke instrumente kvalitativne analize sadržaja.

Komparativna analiza korišćena je kao primarni metodološki pristup u utvrđivanju strukturnih, konceptualnih i semantičkih razlika i sličnosti između dva pojma. Cilj je bio da se, polazeći od relevantnih izvora – javnih izjava, zvaničnih govora, intervjuva i akademskih tumačenja – razluče obrasci značenjske izgradnje oba koncepta, ali i njihove potencijalne ideološke funkcije u spoljnopolitičkom i unutarpolitičkom narativu država iz kojih potiču. Komparacija nije vršena samo na nivou intencije aktera koji učestvuju u navedenom diskursu, već i na nivou percepcije i interpretacije od strane trećih strana – pre svega, regionalnih i međunarodnih analitičara. Ovaj pristup se oslanja na metodološke principe komparativne politike, kako je izloženo u radovima Arenda Lipharta (Arend Lijphart) iz 1971. godine, kao i Adama Prževorskog (Adam Przeworski) i Henrija Tjunea (Henry Teune) iz 1970. godine, koji naglašavaju značaj sistematskog poređenja političkih fenomena radi identifikacije uzročno-posledičnih veza i teorijskog razumevanja (1971; 1970).

Istovremeno, rad se delimično oslanja i na metodološki pristup kvalitativne analize sadržaja, s obzirom na to da je koncept *Srpskog sveta* u velikoj meri fluidan i nedefinisan u normativnim okvirima, te ostaje pre svega medijski i politički konstrukt. Posmatrani su obrasci u kojima se koncept pojavljuje u javnim nastupima političkih i društvenih aktera, kao i u relevantnim akademskim i analitičkim radovima – pre svega u regionalnim i zapadnim izvorima. Analizirano je trideset odabranih tekstova u periodu od 2020. do 2024. godine, uključujući domaće, regionalne i međunarodne medije i publikacije. Takav pristup omogućio je uvid u procese kognitivne artikulacije pojmova i njihovo pozicioniranje u širem političko-simboličkom okviru. Odabrani izvori uključuju domaće medije kao što su *Politika*, *Tanjug*, *RTS*, *Beta* i *N1*, regionalne izvore poput „Al Džazire“, „HRT-a“, „Jutarnjeg lista“, „Pobjede“, „Vijesti“, kao i analitičke izvore poput „Digitalnog forenzičkog centra“ i „Istrage“. Takođe su uključeni i relevantni zapadni mediji u kojima se pojavljivao termin *Srpski svet* – *Associated Press*, *Foreign Policy*, *Radio Slobodna Evropa*, *Deutsche Welle*, *Neue Zürcher Zeitung*, *Der Standard*, *Welt* i *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Cilj je bio da se kroz analizu ovih izvora rekonstruišu obrasci u kojima se koncept pojavljuje, njegova percepcija kod kako srpskih tako i nesrpskih aktera, kao i teorijsko pozicioniranje unutar regionalnog diskursa. Koristi se induktivna logika,

karakteristična za kvalitativna istraživanja, u kojoj se pojmovi i obrasci izdvajaju iz podataka kroz kontekstualnu analizu i tematsko kodiranje (Benoit 2011; Pieniążek-Niemczuk 2023; Porta and Keating 2008).

Dalje, istraživački uvid u postojeću literaturu pokazao je značajnu asimetriju u nivou obrađenosti dva koncepta. Dok je *Ruski mir* temeljno analiziran i institucionalno definisan, te ima status prepoznatljive spoljnopoličke doktrine Ruske Federacije, termin *Srpski svet* se javlja kao ideološki i simbolički izraz čije značenje varira u zavisnosti od konteksta, autora i percepcije. Tako, ključna naučna literatura o *Ruskom miru* uključuje pionirsku analizu Valerija Tiškova (Valery Tishkov), koja osvetljava dinamiku koncepta u zavisnosti od diskurzivnog konteksta i državne politike (2008). Uzgred, u svom radu, autor pojašnjava kako Ruska Federacija nastoji da svoju dijasporu instrumentalizuje, putem navedenog koncepta, u političke svrhe i time vrati svoj stari uticaj u regionu „bliskog inostranstva“ („near abroad“). Dalje, značajan je takođe rad Marlen Laruel (Marlene Laruelle), koji koncept pozicionira kao stratešku alatku „meke moći“, te analiza Mihaila Suslova (Mikhail Suslov), u kojoj se autor fokusira na ulogu pravoslavlja i postsovjetske geopolitike u artikulaciji koncepta (2015; 2013). U tom kontekstu posebno se izdvaja i analiza Morica Pipera (Moritz Pieper), kao i doprinos Konstantina Kosačeva (Konstantin Kosachev), koji prikazuje institucionalizaciju *Ruskog mira* kroz strukture kao što je „Rossotrudničestvo“ (2011; 2012). Jedan veoma važan rad izašao je iz pera Nikolaja Petra (Nicolai N. Petro), koji analizira ulogu Ruske pravoslavne crkve u sprovođenju *Ruskog mira*, što je značajan pristup imajući u vidu izraženu pravoslavnu crtu ovog koncepta (2015). Od velikog značaja je i naučni doprinos Mikala Kozdre (Michal Kozdra, 2017), u kome se autor oslanja na analizu diskursa u ruskim medijima, uz pomoć koje rekonstruiše dimenzije koncepta (2018, 61–66).

Sa druge strane, naučni doprinosi o konceptu *Srpskog sveta* znatno su oskudniji. U domaćoj akademskoj produkciji postoji svega nekoliko značajnijih radova. Među njima se posebno izdvajaju studije autora ovog istraživanja Aleksandra Ljubomirovića, koji je među prvima uveo temu *Srpskog sveta* u domaći i međunarodni akademski diskurs, tretirajući je iz naučne i ideološki neutralne perspektive. U studiji „Stvaranje ‘Srpskog sveta’: Kvalitativna analiza sadržaja javnih iskaza o konceptu i definisanje njegovih dimenzija“, primenjuje se kvalitativna analiza sadržaja na trideset izjava društvenih i političkih aktera, pri čemu autor identifikuje pet dominantnih dimenzija pojma (Ljubomirović 2024a). Dalje, u studiji „Kvalitativna analiza sadržaja iskaza o konceptu ‘Srpskog sveta’: tumačenja njegovih oponenata“, istražuje se percepcija nesrpskih i opozicionih aktera u regionu prema ovom konceptu, čime se dodatno osvetljava način na koji pojam funkcioniše kao političko-ideološki konstrukt (Ljubomirović 2024b). Konačno, u radu „Comparative Analysis of the ‘Serbian World’ and ‘Greater Serbia’ Concepts“, autor upoređuje koncept *Srpskog sveta* sa pojmom *Velike Srbije*, analizirajući njihove istorijske geneze, normativne razlike i percepciju u međunarodnom

prostoru, s ciljem da se ukaže na razlike između modernog koncepta identitetskog povezivanja i starijih teritorijalnih narativa (Ljubomirović 2024c). Poseban značaj ima i istraživanje podgoričkog Digitalnog forenzičkog centra, u kojem se ukazuje na paralele sa *Ruskim mirom* i upućuje na instrumentalizaciju pojma od strane državnog vrha (2021). Pored toga, studija Instituta Pangea, te analiza Tomasa Breja (Thomas Brey), predstavljaju pokušaje spoljne konceptualizacije *Srpskog sveta* kao „ideološke kopije“ ruskog koncepta (Mulaosmanović 2021; Brey 2022). Ipak, svi ovi radovi dolaze uglavnom izvan akademskog prostora Srbije, što neupitno otvara prostor za potrebu za dubljim naučnim proučavanjem i interpretacijom samog koncepta u domaćoj akademskoj sferi.

Ograničenje ovog metodološkog okvira ogleda se u činjenici da se analiza temelji isključivo na dostupnim javnim izvorima – medijskim iskazima i akademskim publikacijama – dok interni dokumenti, zvanične strategije ili svedočenja donosilaca odluka nisu bili predmet istraživanja, što može uticati na potpunu rekonstrukciju namere i geneze koncepta. Ipak, polazeći od navedenih metodoloških i teorijskih pretpostavki, ovaj rad teži da ponudi uravnoteženu, argumentovanu i empirijski utemeljenu analizu odnosa između dva koncepta, s ciljem da doprinese aktuelnoj naučnoj debati i ojača domaći korpus literature na ovu temu.

Kvalitativna analiza sadržaja iskaza: „Srpski svet“ kao kopija „Ruskog mira“

Jedan od ključnih narativa koji se neprestano pojavljuje u izjavama protivnika koncepta *Srpskog sveta* jesu njegova učestala poređenja sa znatno poznatijim konceptom *Ruskog mira* („Русский мир“), koji je deo zvanične spoljne politike Ruske Federacije još od 2007. godine kada je predsednik Vladimir Putin potpisao odluku o osnivanju istoimene fondacije (Tishkov 2008, 17). Međutim, ono što je posebno interesantno jeste da su upravo nesrpski, regionalni i zapadni društveni akteri bili ti koji su prvi promovisali narativ o konceptu *Srpskog sveta* kao „produženoj ruci“ ruske politike na Balkanskom poluostrvu. Među prvima koji je to učinio bio je nekadašnji crnogorski predsednik Milo Đukanović, koji je 30. septembra 2020. izjavio da se Srbija trudi da Crna Gora bude u okviru strateških interesa Rusije (Marković 2020; Beta 2022). Gotovo istovremeno objavljena je analiza Digitalnog forenzičkog centra (DFC), osnovanog od strane Atlantskog saveza Crne Gore i usko podržanim od Demokratske partije socijalista (DPS), u kojoj se *Srpski svet* opisuje kao „pozajmljeni koncept“ ruskog originala, što može da se vidi i kroz sledeću rečenicu: „Tvrdnja je da je koncept *Srpskog sveta* ekvivalentan inicijalizaciji *Ruskog mira*“ (DFC 2021, 3). Poređenja sa konceptom *Ruskog mira* intenzivirala su se i počela su sve češće da se pojavljuju u javnim saopštenjima nesrpskih društvenih aktera s početkom ratnih dejstava u Ukrajini, krajem februara 2022. godine. Od tog trenutka,

mnogi zvaničnici i ostale uticajne elite iz regiona i inostranstva, počinju intenzivno da poistovećuju koncept *Srpskog sveta* sa svojim navodnim ruskim 'pandanom', pogotovo u kontekstu prekrajanja državnih granica, kako bi diskreditovali srpsku političku elitu u očima, pogotovo, zapadnih sila. Ponovo je izjava Mila Đukanovića pokrenula takav narativ i to u intervjuu datom za grčke novine „Katimerini“, 21. marta 2022. godine, u kom ističe da „kroz istoriju Balkana nije nikada bio problem da se nađe povod za rat“, te da se projekat „Ruskog sveta“ na Balkanu zove „Srpski svet“, a da se Crna Gora „smatra njegovim prirodnim delom“. Svega nekoliko meseci kasnije, Đukanović je opet komentarisao koncept na Balkanskom integracionom forumu: „Rusija se godinama intenzivno pripremala za ideju istorijskog revizionizma [...]. Zbog toga je promovisana ideja 'ruskog sveta' koja je na Balkanu doživela svoju repliku kao 'srpski svet'“ (Prva 2022).

Paralelno sa crnogorskim, ističu se i izjave premijera tzv. „Kosova“, Albina Kurtija, jednog od najoštrijih kritičara koncepta *Srpskog sveta*. Kurti u više navrata ističe da su „Beograd i Moskva strateški sinhronizovani“ i da koriste identične ideološke obrasce za ostvarivanje političkog uticaja nad susednim narodima (Venhari 2023). Pored navedenog, na regionalnoj bezbednosnoj konferenciji u Dubrovniku, Kurti je dodatno upozorio da „Kosovo mora da se suoči sa ekstremistima koji vide Srpski svet kao pandan Ruskome svetu“ – čime je jasno povezao dva koncepta kao strategije hibridnog uticaja (Hina 2023). Dalje, u hrvatskom političkom diskursu, predsednik Zoran Milanović i ministar spoljnih i evropskih poslova Gordan Grlić Radman redovno upozoravaju na destabilizujući potencijal *Srpskog sveta*. Milanović je u više navrata izjavljivao da je to „projekat sličan onome iz devedesetih, samo sa savremenim izrazima“, dok je Gordan Grlić Radman konstatovao da „Sve one invazivne, osvajачke, hegemonističke politike su poražene. Ovde nema mesta takvim politikama i mi ćemo se snažno braniti protiv bilo kakvih njihovih oblika“ (Aktuelno 2021; Hina 2021). Navedeni narativ institucionalizovan je u godišnjem izveštaju Sigurnosno-obaveštajne agencije Hrvatske (SOA), gde se upozorava da „koncept Srpskog sveta, plasiran iz Srbije i poduprt iz Rusije, destabilizuje Zapadni Balkan i ugrožava evropsku bezbednosnu arhitekturu“ (Zebić 2021; SOA 2021, 28).

U kontekstu međunarodnih organizacija, naročito je značajan stav Evropske unije. U više rasprava u Evropskom parlamentu, poslanici i gostujući zvaničnici su upozoravali da Srbija mora jasno da se distancira od koncepta *Srpskog sveta* ukoliko želi da nastavi evropski put (Federalna 2022). Hrvatski poslanik u Evropskom parlamentu Tonino Picula je 2025. godine izjavio: „Srbija treba jasno da se odrekne koncepta Srpskog sveta i politike destabilizacije susednih država. U suprotnom, njen evropski put neće imati nikakvu kredibilnost“ (Beta 2025). U svetlu navedenih ocena, dodatno poređenje *Srpskog sveta* sa *Ruskim mirom* vrši i deo naučne zajednice. Na primer, nemački politikolog i komunikolog, Tomas Brej, u svom radu posvećuje čitavo poglavlje tvrdnji da su *Srpski svet* i *Ruski mir* međusobno

ideološki povezani, dok Armina Galijaš, docent na Centru za studije Jugoistočne Evrope Univerziteta u Gracu, tvrdi da je „velikosrpska ideja ponovo osmišljena pod nazivom Srpski svet, a inspiraciju je našla u ruskom modelu“ (Brey 2022, 37–38; Galijaš 2022). U ovom kontekstu, važna je i interpretacija bošnjačke političke elite. Bakir Izetbegović, dugogodišnji lider SDA, tvrdi da je *Srpski svet* „lokalna kopija Ruskog mira“, dok Šefik Džaferović navodi da taj koncept predstavlja „direktnu pretnju suverenitetu BiH“ (Stošić 2021). Neposredno posle početka rata u Ukrajini, za vreme svog obraćanja na sednici Glavnog odbora Stranke demokratske akcije (SDA), njen dugogodišnji predsednik i bivši član Predsedništva BiH Bakir Izetbegović ocenio je da je *Srpski svet* lokalna inočica *Ruskog mira*: „Stvorena je srpsko-hrvatska sprega u BiH, koja uključuje i Zagreb i Beograd, koketiranje sa Rusijom, podrivanje pozicije visokog predstavnika i slabljenje međunarodnog faktora koji stabilizuje situaciju u BiH“ (Politika 2022). Njihovi javni nastupi, posebno tokom 2022–2023. godine, tumače *Srpski svet* kao sofisticirani nastavak velikosrpske politike, zasnovan na mehanizmima meke moći, političke propagande i institucionalne dominacije u BiH. Na sličan način, Tobi Vogel, nemačko-američki politički analitičar, navodi da „Srpski svet, iako bez vojne invazije, nosi sve elemente hegemonističkog projekta“, dok Mihael Martens (Michael Martens) za *Frankfurter Allgemeine Zeitung* piše da „Beograd nikada nije odustao od sna o Velikoj Srbiji – samo ga je nazvao drugim imenom: Srpski svet“ (2023).

Pritom, značajan je i narativ političke sinergije između Rusije i Srbije koji se ističe u analitičkim krugovima – posebno u regionu Zapadnog Balkana – gde se *Srpski svet* vidi kao kanal za ruski maligni uticaj. Ovakvo tumačenje potvrđuju i sadržaji iz zapadnih bezbednosnih izveštaja i *think-tank* analiza, koje ovaj koncept često svode na etnonacionalističku matricu, projektovanu kroz meke i hibridne mehanizme moći. Posebno se ukazuje na korišćenje verskih institucija, medijskih narativa i istorijskih analogija kao sredstava legitimizacije koncepta, čime se dodatno zamućuje granica između kulturnog identiteta i političkog projekta. Ukupno posmatrano, ovaj deo diskursa stranih i regionalnih aktera oblikuje dominirajući narativ o *Srpskom svetu* kao retrogradnom, imitativnom i politički opasnom konceptu, koji – kako tvrde – služi očuvanju ruskog uticaja u geopolitički osetljivom regionu Balkana. Upravo iz tog razloga, analize koje porede *Srpski svet* sa *Ruskim mirom* sve češće ignorišu nijansirane domaće interpretacije i posmatraju ga isključivo kao refleksiju ili repliku agresivne politike Kremlja.

Šta je koncept „Ruskog mira“?

Pojam *Ruski mir* pojavljuje se po prvi put u istoriji u XI veku i to u zapisima velikog kneza Kijevskog Izjaslava Jaroslavoviča (Iziaslav Iaroslavich), koji ga koristi u nameri da definiše prostrane teritorije drevne Rusije. Sa druge strane, modernizovana verzija koncepta počinje da se razvija

sredinom 1990-ih godina, nakon dezintegracije Sovjetskog Saveza, u trenutku kada se sticajem okolnosti značajan broj ruskog naroda našao izvan granica svoje matične države. Ideju koncepta *Ruskog mira* osmislili su ruski intelektualci iz današnje Ukrajine, koji su bili pioniri u njegovoj izradi kao filozofskog i meta-fizičkog projekta, a među kojima se ističu Petar Šchedrovicki (Petr Šchedrovitskij), Efim Ostrovski (Efim Ostrovskiy), Gleb Pavlovski (Gleb Pavlovskiy) i Maksim Ševčenko (Maksim Shevchenko) (Meinberger 2023, 20). Oni su među retkima uočili negativne posledice raspada Sovjetskog Saveza po ruski narod, kao i potrebu da se ukaže pomoć njihovim sunarodnicima u nastojanju da se očuvaju, pre svega, kulturne i lingvističke veze sa novonastalom Ruskom Federacijom. Taj postsovjetski prostor, čiji je primarni fokus bio na državama sa značajnim brojem ruskih stanovnika, dobio je i poseban naziv – „blisko inostranstvo“. U svom manifestu iz 1997. godine, Petar Šchedrovicki je definisao *Ruski mir* kao ponovno uspostavljanje ruskog identiteta i veza sa ruskom dijasporom, dok ga Pavlovski, dve godine kasnije, opisuje kao projekat za stvaranje pozitivnog imidža Ruske Federacije širom sveta kroz uspostavljanje veza između ruskog naroda u matici i inostranstvu. Nedugo zatim, za vreme mandata premijera Jevgenija Primakova (Yevgeny Primakov) od 1996. do 1999. godine, koncept dobija privilegovan status u ruskoj spoljnoj politici, jer se smatralo da Rusija može povratiti međunarodni ugled samo kroz ponovno uspostavljanje uloge centra uticaja i moći u svom „bliskom inostranstvu“. (Laurelle 2015, 4).

Rusija je, ipak, tek dolaskom Vladimira Putina na mesto predsednika države razvila veće političke i ekonomske kapacitete, koji su joj omogućili primenu jedne takve sveobuhvatne strategije, te je odnos prema „bliskom inostranstvu“ 28. juna 2000. godine postao jedan od prioriteta spoljne politike. Putin je, takođe, počeo u javnom prostoru često da koristi pojam *Ruski mir*, a izdvaja se sledeće saopštenje: „Ruski mir može i treba da ujedini sve one kojima su ruski jezik i kultura bliski, bez obzira na to da li žive u Rusiji ili van njenih granica“ (Ibid., 13). Koncept je zvanično institucionalizovan 2007. godine kada je Putin potpisao dekret o osnivanju fondacije *Ruski mir*, koju sponzorise ruska Vlada. Fondacija je osnovana kao zajednički projekat Ministarstva spoljnih poslova i Ministarstva prosvete i nauke, dok je njen glavni cilj od samog početka bila promocija i očuvanje ruskog jezika i kulture, sa primarnim fokusom na ruski narod u „bliskom inostranstvu“ i rasejanju (Gasimov 2012, 76). Ipak, akcenat nije stavljen isključivo na ruski narod, o čemu svedoči objašnjenje sa zvanične internet stranice fondacije: „Ruski mir obuhvata ne samo Ruse, ne samo stanovnike Rusije, niti isključivo naše sunarodnike u bližim i daljim stranim državama, emigrante, iseljenike i njihove potomke. On se takođe odnosi i na strane državljane koji govore, uče i podučavaju ruski jezik, kao i na sve ljude koji iskreno pokazuju interesovanje za Rusiju i njenu budućnost“ (Frieß 2022). Ideju, na kojoj je bazirana misija fondacije, pojasnio je i Putin u svom

obraćanju Saveznoj skupštini u aprilu 2007. godine: „Jezik nije samo riznica celokupnog sloja zaista svetski relevantnih dostignuća, već predstavlja i životni prostor višemilionskog 'Ruskog mira', koji je, naravno, značajno širi od same Rusije“ (Tishkov 2008, 10). U tom kontekstu, posebno je zanimljivo da je koncept granica opšteprisutan u narativu o *Ruskom miru*, pogotovo kada je reč o razlikama između stvarnih državnih granica Rusije i, s druge strane, predstava pojma „ruskosti“ („*Russianness*“), koja postoji kao mentalni konstrukt kod mnogih Rusa. To dozvoljava ruskoj političkoj eliti da, barem u retoričkom smislu, državne granice predstavlja u javnosti kao 'fluide' ili 'nedefinisane', što, s druge strane, ima neizvesne posledice po osećaj regionalne bezbednosti kod njenih suseda (Zevelev 2016b, 6).² Narativ o granicama zastupljen je u javnosti, jer su one usko povezane sa mehanizmima socijalne isključenosti i uključenosti, a koje pritom umeju da služe kao faktor razgraničavanja različitih civilizacija i kultura. Granice, shodno tome, nisu samo geografski objekti, već i mentalne konstrukcije na koje se u javnosti često pozivaju, pretežno, političke elite, koje imaju simboličku ili institucionalnu moć. Mentalni konstrukti granica, koje te elite reprodukuju u javnosti, ne ostaju pak na nivou proizvoda mašte, već se pretvaraju u izvor za stvaranje politika, ali i kreiranja savremenih identiteta (Ljubomirović 2024, 111). Drugi važan činilac, kada su u pitanju granice, su koncepti koji se razumeju kao kognitivne strukture u obliku mentalnih asocijacija, predstava i znanja, a koje stvaraju okvir za objašnjavanje simboličkog i fizičkog prostora koji je nastanjen jednim narodom (Laurelle 2015, 8–10).

Skoro deceniju nakon što je Putin prihvatio ideju *Ruskog mira*, koncept je usvojio i poglavar Ruske pravoslavne crkve (RPC) patrijarh Kiril 2009. godine, što je bilo i te kako značajno imajući u vidu da je pravoslavna ili verska komponenta jedan od stubova koncepta. Patrijarh je tom prilikom konstatovao da *Ruski mir* ili „Sveti Rus“, kako je koncept poznat u krugovima crkvenih velikodostojnika, treba da promoviše vrednosti koje bi bile protivteža zapadnoj kulturnoj tradiciji i predstave ozbiljan izazov globalizaciji. Pritom, on je definisao koncept *Ruskog mira* na sledeći način: „Jezgro ove zajednice danas se nalazi u Rusiji, Ukrajini i Belorusiji, ali se odnosi na sve one koji dele pravoslavnu veru, oslanjanje na ruski jezik, zajedničko istorijsko pamćenje i sličan pogled na društveni razvoj“ (Petro 2015, 4). Pored toga, patrijarh ističe važnost duhovnih veza nad podelama koje prouzrokuju nacionalne granice, što bi značilo da se koncept *Ruskog mira* ne koristi kao geografski ili etnički pojam, već kao identitetski ili duhovni, koji se odnosi na kolevku civilizacije istočnih Slovena – Kijevsku Rusiju. Jezgro „Svete Rus“ živi u Rusiji, Ukrajini i Belorusiji, dok potencijalno obuhvata Moldaviju i

² Napomena: Pojam „mentalna konstrukcija“ ili „mentalni konstrukt“ koristi se u ovom radu u skladu sa teorijama kognitivne lingvistike i teorije diskursa, kao konceptualna matrica kroz koju se društveni akteri simbolički odnose prema stvarnosti.

Kazahstan, ali se takođe može odnositi na svakoga ko deli pravoslavnu veru, koristi ruski jezik ili deli zajedničko istorijsko pamćenje ruskog naroda. Istovremeno, RPC smatra da koncept može da bude od suštinskog značaja kako bi se zaustavila dalja sekularizacija društva, započeta tokom Sovjetskog Saveza, dok patrijarh taj zadatak naziva i drugom hristijanizacijom Rusa. Sa druge strane, za državni vrh koncept podrazumeva jačanje unutrašnje stabilnosti, uspostavljanje statusa svetske sile i povećanje njenog uticaja u postsovjetskom prostoru, dok ga RPC vidi kao značajno sredstvo za sticanje legitimiteta i stvaranja moralnog okvira za postizanje svojih ciljeva. Ponovno uspostavljanje harmoničnog i uzajamno održavajućeg odnosa između državnog vrha i RPC, po prvi put posle jednog veka, ima važan uticaj na uspešnost ruske regionalne i spoljne politike (Ibid., 5).

Naposletku, treba istaći da je koncept *Ruskog mira*, u poslednjih 30 godina, na različite načine upotrebljavan, artikulisan i instrumentalizovan u političke svrhe i da je sa sukobima u Gruziji i Ukrajini dobio konzervativni zaokret (Zevelev 2016, 4). Naime, u savremenoj Rusiji geopolitički diskursi su postali važniji od političke ideologije, tako da je koncept *Ruskog mira* uzdignut na poziciju ideologije širokog spektara, putem kojeg se zastupa narativ o promenljivosti stvarnih ili mentalnih granica, što bi podrazumevalo da je Ruska Federacija veća ili bi trebalo da bude teritorijalno rasprostranjenija nego što je to trenutno slučaj (Suslov 2018, 333). Iako je koncept baziran na širenju ruskog kulturno-lingvističkog uticaja po svetu, kao i ideji da se vodi briga o sunarodnicima u inostranstvu, opšte je poznato da se meka moć može artikulirati zajedno sa tvrdom moći, prethoditi joj ili služiti da se ona opravda (Laurelle 2015, 24). Primeri iz prošlosti dokazuju da koncept *Ruskog mira* ne odstupa značajno od ove dvosmislenosti i da je korišćen za opravdanje sukoba u Gruziji 2008. kao i sticanje legitimiteta za aneksiju Krima šest godina kasnije. Na primer, kada je izbio rat u Gruziji, zvaničan razlog državnog vrha bio je da se intervenisalo kako bi se zaštitila prava ruskog naroda u „bliskom inostranstvu“ (Pieper 2018, 757). Stoga, ruski pristup meke moći, oličen u konceptu *Ruskog mira*, može po potrebi da poprimi oblik tvrde moći, s opravdanjem da se štite prava ruskog naroda. Mihail Suslov je predstavio tri ideološke faze koncepta: „Prva faza odnosila se na deteritorijalizovanu i decentralizovanu predstavu o 'ruskom arhipelagu' tokom devedesetih godina. Druga faza predstavlja prilagođavanje koncepta ideji 'suverene demokratije' tokom dve hiljadite, kada je logika 'sfere uticaja' integrisana u pojam 'Ruskog mira'. Treća faza, u drugoj deceniji XXI veka, označava ponovnu teritorijalizaciju 'Ruskog mira'“ (Suslov 2018, 348).

Sve u svemu, koncept obuhvata mnogo više od teritorije Ruske Federacije i njenih 143 miliona stanovnika, te se odnosi i na milione etničkih Rusa koji čine proporcionalno jednu od najvećih dijaspora na svetu. Iz tog razloga, institucije poput fondacije *Ruski mir* ili „Rossotrudnichestvo“, imaju za cilj da stvore čvrste veze između ruske dijasporne i njihove matice kroz kulturne

i društvene programe. Istovremeno, putem koncepta teži se obuhvatanju miliona ljudi širom sveta koji nisu etnički Rusi ali uče ruski jezik, ili se jednostavno identifikuju sa njenim bogatim kulturno-istorijskim nasleđem. Pritom, kroz pristup meke moći i stvaranja jačih veza sa svojim sunarodnicima u „bliskom inostranstvu“ i rasejanju, ruski državni vrh pokušava da doprinese jačanju prijateljskih odnosa sa zemljama u kojima oni žive, ali i da povрати nekadašnji status centra regionalnog uticaja i moći. Smatra se, dakle, da brojni ruski narod u „bliskom inostranstvu“, kao uticajna sila i faktor u političkim procesima, može da doprinese smanjivanju mogućnosti i popularnosti antiruskih trendova na postsovjetskom prostoru (Kosachev 2012). Kako god, termin zapravo označava nešto sasvim drugačije u zavisnosti od toga koji istaknuti društveni akteri ga koriste u javnom prostoru, što znači da je fluidnost strukturalna za koncept. Za državu, na primer, on predstavlja sredstvo za širenje kulturnog i političkog uticaja, dok za RPC čini duhovni pojam, kao i podsetnik da je Bog krštenjem ruskog naroda njemu dao zadatak stvaranja „Svete Rus“ (Petro 2015, 4). Na kraju, spomenuta dešavanja u Gruziji i Ukrajini pokazala su da pristup meke moći Rusije u „bliskom inostranstvu“ može da preraste u tvrdnu moć. Zato, danas *Ruski mir*, susedne države doživljavaju sa podozrenjem ili čak animozitetom, kao instrument političkog uticaja Rusije, kao i sredstva za opravdanje potencijalne invazije. Upravo zato što *Ruski mir* ima negativnu konotaciju u svom „bliskom inostranstvu“ i među oponentima na Zapadu, nesrpski društveni akteri nastoje da diskredituju koncept *Srpskog sveta* upravo tako što ga poredi sa ruskim konceptom u javnosti.

Konačno, uprkos tome što koncept *Ruskog mira* u teorijskom okviru, a često i u praksi, sadrži komponente meke moći i kulturne povezanosti, važno je podvući da je njegova savremena primena u više navrata poprimala oblik tvrde moći i služila kao sredstvo za sticanje legitimiteta za vojne intervencije u „bliskom inostranstvu“ Ruske Federacije. Geopolitičke akcije opravdavane ovim konceptom – uključujući gore navedene vojne intervencije u Gruziji i Ukrajini – dovele su do izolacije Rusije i pogoršanja položaja miliona etničkih Rusa izvan granica Ruske Federacije, a pogotovo u baltičkim državama, što takođe ukazuje da je instrumentalizacija koncepta *Ruskog mira* postala više sredstvo pokazivanja državne moći nego istinska briga za ruski narod. Stoga, ako bi se srpski koncept i ugledao na ruski model, njegovo odbacivanje militarizacije *Srpskog sveta* i insistiranje na kulturnim i nacionalnim komponentama značilo bi da on ne može da se tumači kao puka imitacija *Ruskog mira*, već kao pokušaj da se izbegnu upravo greške koje su dovele do kompromitacije njegovog 'ekvivalenta'. U tom kontekstu, posebno je značajno istaći da su i pojedini srpski zvaničnici, poput Aleksandra Vulina, dosledno naglašavali da se *Srpski svet* mora ostvariti isključivo mirnim putem. U više javnih nastupa od 2020. do 2025. godine Vulin je isticao da je cilj političko i institucionalno povezivanje Srba, upoređujući tu ideju sa modelima poput britanskog „Komonvelta“. Iako njegove izjave često

izazivaju kontroverze, njihovo insistiranje na mirnom okviru realizacije koncepta dodatno oslabljuje optužbe o agresivnoj prirodi *Srpskog sveta* (Danas 2020; Beta 2021).

„Srpski svet“ i „Ruski mir“: Rušenje mitova

Na početku ovog poglavlja treba naglasiti da zaista postoje određene podudarnosti na osnovu kojih bi moglo da se dođe do zaključka da je državni vrh Srbije razvio svoju doktrinu za spoljnu i regionalnu politiku prema već postojećem konceptu *Ruskog mira*. To se prvenstveno odnosi na bliske veze političkih elita dve države, kao i na neraskidive istorijske odnose dva naroda, koji se protežu od srednjeg veka, preko srpske borbe za nezavisnost u XIX veku, pa sve do današnjeg dana. Pored toga, prethodnih godina se u nekoliko navrata dešavalo da u javnosti visoko rangirani predstavnici Vlade Ruske Federacije komentarišu prirodu koncepta *Srpskog sveta*. Tu se, pre svih, izdvaja Marija Zaharova (Maria Zakharova), direktorka Odeljenja za informisanje i štampu Ministarstva spoljnih poslova Ruske Federacije, koja je jednom prilikom, odgovarajući na pitanja o konceptu *Srpskog sveta*, izjavila da se zapravo radi o humanitarnom projektu koji je opravdan i u skladu sa međunarodnim pravom (Srna BiH, 2021; N1 2021). Na to se, s druge strane, nadovezuju sve učestalije posete vodećih propagatora *Srpskog sveta* Ruskoj Federaciji, pretežno Aleksandra Vulina i Milorada Dodika, koji su se tim prilikama sastajali i sa Sergejom Lavrovim (Sergey Lavrov), ruskim ministrom spoljnih poslova i neskrivenim agitatorom koncepta *Ruskog mira*. (Stojanović 2022). Pored bliskih političkih, tu su i značajne istorijske veze koje odišu aktivnom kulturnom i verskom razmenom dve srednjovekovne države sve do XV veka, kada Srbija pada pod vrhovnu vlast Osmanskog carstva. Sve do tog trenutka, Srbija je pretežno u kulturološkom i verskom smislu uticala na Rusiju i njen razvoj, dok je, posle propadanja srpske srednjovekovne države, Rusija postala dominantna politička i ekonomska sila u pravoslavnom svetu, te je njen uticaj počeo da se širi i na Balkan, najkasnije od XVIII veka (Đokić 2020, 235). Zbog istorijske bliskosti, u političkom diskursu Zapadne Evrope preovladala je teza da su Srbi ništa više do „malih Rusa“, termina koji se prvi put pojavljuje u britanskoj diplomatiji XIX veka i podrazumeva da će se Srbija uvek smatrati akterom ruskog uticaja na Balkanu (Ković 2018, 509). Ovakva vrsta determinističkog razmišljanja je porozna, ali podvlači način na koji će protivnici Srbije posmatrati njeno političko delovanje. Pritom, zbog kulturno-istorijskih spona, Srbija je u većoj meri izložena uticaju ruskih mehanizama meke moći, što se održava kroz činjenicu da brojne organizacije, naklonjene ideji *Ruskog mira*, trenutno deluju na teritoriji Republike Srbije, kao što su „Rossotrudnichestvo“ i fondacija *Ruski mir* (Tadić 2016, 120).

Štaviše, oba pojma imaju svoje istorijsko utemeljenje (*Ruski mir* u XI; *Srpski svet* u XIX veku), dok su modernizovane ili savremene verzije dva

koncepta razvijene nakon raspada nadnacionalnih državnih projekata poput Jugoslavije i Sovjetskog Saveza, u trenutku kada je značajan broj srpskog i ruskog naroda ostao da živi izvan granica svojih matičnih država. U tom kontekstu, ruska dijaspora spada među najveće na svetu i broji čak 25 miliona Rusa, dok se tačan broj Srba u regionu i rasejanju ne zna sa sigurnošću, a brojke variraju od dva do pet miliona (Antić 2021, 9; Lopušina 2021; Pieper 2018, 763). Pritom, oba naroda su se posle raspada Sovjetskog Saveza i Jugoslavije suočavali sa ozbiljnim represijama izvan svojih matičnih država, te su im bila uskraćena čak i ona najosnovnija politička prava. Shodno tome, ideja *Srpskog sveta* nastaje u trenutku kada je zagranlično srpstvo praktično najobespravljenija evropska nacija i dok je stanje političkih prava srpskog naroda u okruženju veoma nisko (Antić 2021, 9; Pešić 2018). O tome svedoči i godišnji „Izveštaj o političkim pravima srpskog naroda u regionu“, u kome se navodi kako je u 2021. godini došlo do daljeg opadanja političkih prava srpskog naroda u skoro svim državama i entitetima u regionu (Antić 2021, 102). Pritom, prema izjavama srpskih zvaničnika, jedino je položaj srpskog naroda u Mađarskoj i Rumuniji zadovoljavajući, dok vlasti ostalih šest država u regionu u većoj ili manjoj meri ne pomažu srpsku zajednicu, već je po raznim osnovama čak i diskriminišu (Pešić 2018). Sa druge strane, ruska populacija se u, primera radi, baltičkim državama već dugo suočava sa ogromnim političkim izazovima, jer sve baltičke države planiraju ili su već uskratile svojim nacionalnim manjinama obrazovanje na ruskom jeziku (Sokolova Olegovna 2018, 416). Letonija je usvojila zakon koji ima za cilj da postepeno ukine obrazovanje na jezicima manjina do septembra 2025. godine, dok će Estonija prestati da finansira obrazovanje na ruskom jeziku, što je saopštio njihov parlament (Camut 2023; Hodunova 2024). Iz tog razloga, ne bi trebalo da čudi što je Rusija razvila strategiju za svoje „blisko inostranstvo“, kako bi vodila sistematsku brigu o svom narodu, jeziku i kulturi. Prema tome, bilo bi sasvim logično da je i Srbija, po ugledu na koncept *Ruskog mira*, počela da razvija strategiju državne politike prema sunarodnicima u svom „bliskom inostranstvu“, oličenu u *Srpskom svetu* kako bi se na jedan sistematski način brinula o njihovim političkim pravima.

Uzgred, koncepti *Srpskog* i *Ruskog mira* su suštinski zasnovana na tri stuba. Prvi obuhvata regionalnu politiku Srbije i Ruske Federacije prema svom „bliskom inostranstvu“, dok drugi podrazumeva interakciju i brigu o srpskom i ruskom narodu koji žive u rasejanju (Službeni glasnik, 2009). Poslednji stub se odnosi na koncepte kao strategije za primenu meke moći i stvaranje pozitivnog imidža Rusije i Srbije u svetu, s namerom da se tako privuku strani državljani koji se smatraju prijateljima navedenih nacija, uče njihove jezike ili se identifikuju sa njihovim vrednostima i kulturom. Istovremeno, oba koncepta podrazumevaju da su Rusija i Srbija u kulturnom, identitetskom i istorijskom smislu veće od svojih trenutnih granica, te da teže stvaranju jedne vrste nadnacionalne zajednice svih ljudi koji se poistovećuju sa njihovim civilizacijskim prostorom. Pritom, kod oba

koncepta je uočljivo da pravoslavna vera (verska komponenta) igra jednu od presudnih uloga, dok SPC i RPC čine njihove važne ko-konstituente (Petro 2015, 6). Konačno, koncepti su u svojoj srži zasnovani na mekoj moći.

Evropski kulturni uticaj, kao i strategiju meke moći, uglavnom obezbeđuju i sprovode Francuska, Velika Britanija, Nemačka, Španija i Italija. Ove zemlje su tradicionalno aktivne u promociji svojih jezika u inostranstvu (Avijucki 2009, 58). U kontekstu *Ruskog mira* najvažnija osnova upravo se odnosi na kulturni uticaj, te je u tom pogledu najviše i urađeno prethodnih godina od strane ruske Vlade na sprovođenju koncepta. Rusija, pod vođstvom Vladimira Putina, počinje da ulaže u promociju nacionalne kulture, nauke i jezika kroz ukupno 102 kulturna centra širom sveta, koji su pod pokroviteljstvom ruske federalne agencije „Rossotrudnichestvo“, osnovane u septembru 2008. godine (Nocak 2021, 233). Zanimljivo je da Vlada Republike Srbije na sličan način prepoznaje značaj kulturnog uticaja, te da redovno ulaže u otvaranje novih kulturnih centara i škola srpskog jezika, pretežno u regionu i Evropi ali i širom sveta, a u nadležnosti Uprave za saradnju sa dijasporom i Srbima u regionu (nadalje: Uprava) (Tajnog 2023). Za razliku od zemalja poput Francuske, Velike Britanije, Španije, Nemačke i Rusije, koje ulažu u otvaranje instituta širom sveta i na taj način osiguravaju sprovođenje kulturne politike, zemlje srednje veličine deluju uglavnom na evropskom nivou, promovišući svoju kulturu i jezik preko kulturnih centara, što je u skladu sa politikom koju trenutno vodi Srbija putem Uprave (Avijucki 2009, 58). Dakle, neka vrsta ekvivalenta za „Rossotrudnichestvo“ bi bila Uprava, dok se ove dve institucije obe nalaze pod jurisdikcijom ministarstva spoljnih poslova. Obe države, dakle, uglavnom putem javnog sektora i državnih institucija koje su zadužene za sunarodnike u regionu i rasejanju, sprovode svoje koncepte.

Nasuprot tome, jedna o ključnih razlika je činjenica da je *Ruski mir*, za razliku od koncepta *Srpskog sveta*, postao deo zvanične doktrine za spoljnu politiku Rusije 2008. godine, u kojoj se on definiše na sledeći način: „Zaštita prava i legitimnih interesa ruskih državljana i sunarodnika koji žive u inostranstvu, na osnovu međunarodnog prava i važećih bilateralnih sporazuma, uz sagledavanje višemilionske ruske diaspore – Ruskog mira – kao partnera, uključujući i ulogu u širenju i jačanju prostora ruskog jezika i kulture“ (President of the Russian Federation 2008, 15). Otprilike u isto vreme pokrenut je i niz štampanih medija o Rusima u rasejanju, poput časopisa „Ruski vek“, „Shire krug“ i „Baltiskii mir“, koji služe kao glasilo za promociju ideje *Ruskog mira*, uglavnom među Rusima u inostranstvu (Suslov 2018, 339). Sa druge strane, iako je *Srpski svet* dobio obrise ozbiljne političke ideje, koncept i dalje nije postao zvaničan deo srpske državne politike. Ipak, postoje svakako dokumenta, poput „Zakona o dijaspori i Srbima u regionu“ („Službeni glasnik RS“, br. 88/09) i „Strategija za očuvanje i jačanje odnosa matične države i diaspore i matične države i Srba u regionu“ („Službeni glasnik RS“, br. 4/11), putem kojih se može naslutiti da je ideja *Srpskog sveta*

postala deo državnih inicijativa, iako se sam termin nigde ne pominje. Uzgred, postoji nekolicina onlajn i štampanih medija („Politika“, „Pečat“ itd.), gde se redovno promovise ideja koncepta, a pokrenuta je i emisija „Srpski sv(ij)et“, emitovana na „IN4S“.

Poslednja tačka se odnosi na činjenicu da su oba koncepta ‘fluidna’ po svojoj prirodi, te da je nedefinisanost sastavni deo *Srpskog sveta* i *Ruskog mira*, što omogućava njihovu konstantnu reinterpretaciju, u zavisnosti od toga koji društveni akteri ih koriste (Ljubomirović 2024, 124). Na primer, tokom svog govora 2014. godine, Putin navodi kako je aneksija Krima zapravo deo projekta *Ruskog mira*, što implicira da za njega, slično kao i za Aleksandra Vulina, koncept ima teritorijalnu konotaciju (Laurelle 2015, 1; MORS 2020). S druge strane, Sergej Lavrov koristi izraz više u kulturološkom smislu, kao što je to recimo slučaj sa Aleksandrom Vučićem, kada je reč o *Srpskom svet*u. Lavrov je 2015. godine, odgovarajući na pitanja medija, kritikovao one koji pretpostavljaju da Rusija kroz koncept *Ruskog mira* teži pripajanju novih teritorija: „Ruski mir se odnosi na kulturu, jezik, vrednosti i verske orijentacije. Moguće je povući analogiju sa Frankofonijom, ibero-američkom zajednicom, kao i sa institutima Konfučije, Gete ili Servantes. [...] Poput svake normalne države, [želimo] da očuvamo [svoje] kulturno nasleđe.“ (Laurelle 2015, 15). Dakle, Lavrov i Putin umnogome imaju različite poglede na koncept *Ruskog mira*. Isto važi za *Srpski svet*, o čemu svedoči Aleksandar Raković: „Ako bih tumačio Vučićev model srpskog sveta, bila bi reč o kulturnom povezivanju. Za razliku od Vulinovog, koji je jasno definisan kao državno povezivanje. Dakle, srpski svet nije koncept koji je jednoznačan ili striktan.“ (Novosti 2024). U ovom kontekstu, treba takođe imati u vidu da s obzirom na to da Aleksandar Vučić kao predsednik Republike Srbija ima ključnu institucionalnu poziciju, njegova interpretacija koncepta mora imati znatno veću političku težinu u odnosu na tumačenja pojedinih ministara ili zvaničnika.

Imajući u vidu sve što je navedeno u ovom poglavlju, postoji zaista određeni broj podudarnosti i sličnosti između dva obrađena koncepta, na osnovu kojih bi se moglo doći do zaključka da je koncept *Srpskog sveta* zapravo preuzet od ruskog državnog vrha, a potom prilagođen sopstvenim interesima i ciljevima srpskog naroda i njegovih elita. Na to uistinu sugerišu mnoge neizbežne okolnosti – od isprepletanih istorijskih odnosa, kao i bliskih veza nacionalnih elita dve države, pa sve do sličnog pravno-političkog položaja u kom se nalaze njihovi sunarodnici u „bliskom inostranstvu“ i rasejanju, tj. situacije i trenutka pod kojim su dva koncepta nastala. Nasuprot tome i uprkos brojnim podudarnostima, postoje i ključne razlike na osnovu kojih se mogu osporiti i „nadglasati“ teze protivnika *Srpskog sveta* da je srpski državni vrh preuzeo ideju od koncepta *Ruskog mira*, te da teži ka teritorijalnoj ekspanziji i urušavanju postojećeg *status quo*-a na Balkanu. To se najpre odnosi na tvrdnju protivnika koncepta da će *Srpski svet*, poput *Ruskog mira*, u nekom trenutku postati maligan. Za takve tvrdnje, barem za sada, nema nikakvih naznaka, konkretnih dokaza ili preduzetih mera od strane srpskog državnog vrha koje

bi ukazivale na to da će koncept *Srpskog sveta* u jednom trenutku postati agresivan prema svojim susedima, o čemu svedoči i zvanična politika i narativ vladajuće koalicije u Republici Srbiji, koja se svodi na očuvanje regionalnog mira i stabilnosti. To potvrđuje izjava predsednika Aleksandra Vučića, u kojoj on odgovara na brojne optužbe koje su se pojavile nakon govora tadašnjeg ministra Aleksandra Vulina o *Srpskom svetu* i ujedinjenju srpskog naroda: „Svaki put kažu da su Vučić i Srbija jer za sve moraju da nađu krivca u Srbiji. Zato je važno da ljudi znaju šta je zvanična politika Srbije, to je ona koja kaže da su granice Srbije neprikosnovene, a nas tuđe granice ne zanimaju. Moramo da zaštitimo svoje i da jasno i nedvosmisleno pokažemo šta je naša politika.“ (Durović 2021). Vučić je svakako ličnost koja nosi najveću političku težinu u Republici Srbiji, te njegove izjave treba shvatiti znatno ozbiljnije od javnih obraćanja prvog potpredsednika Vlade, Aleksandra Vulina.

Pored državnih zvaničnika, indicije da je *Srpski svet* 'pandan' *Ruskom miru*, odbacuje i jedan od njegovih ideologa Gojko Raičević, vlasnik i urednik televizije IN4S koja emituje emisiju *Srpski sv(ij)et*, poručivši sledeće: „Ruski mir i srpski svet su dva različita koncepta, srpski svet je autentičan i nije preuzet od ruskog sveta ili bilo kog drugog [...] koncepta. Die deutsche Welt, La mondo Italiano, Le Monde français, svi ti 'svetovi' imaju autentičan izraz, misiju i ciljeve. Naš je srpski.“ (IN4S portal 2021). Izjava Gojka Raičevića podudara se direktno sa razmišljanjem ruskog akademika Jurija Stepanova (Jury Stepanov), koji takođe smatra da su koncepti „kulturni klasteri“ („*cultural clusters*“), koji se razlikuju u zavisnosti od kulture, te utoliko čine element kolektivnog znanja ili svesti o svetu koji deli jedna govorna zajednica. Pritom, to znanje ili svest je mreža povezanih ideja koje proizilaze iz nacionalne tradicija, folkloru ili religije (Suslov 2018, 341). Dalje, čak i najtvrdi zagovarači teritorijalne dimenzije *Srpskog sveta*, kao što je dr Aleksandar Raković, koji je ujedno i jedan od vodećih ideologa, smatraju da je kulturni aspekt koncepta preovlađujući: „Kulturni koncept koji je usvojio srpski svet je dominantan u odnosu na ostale, a onima koji su protiv toga ne preostaje ništa drugo nego da ga kritikuju.“ (Novosti Online 2021). Da je kulturna dimenzija preovlađujuća, svedoči i neumorni napor Vlade Republike Srbije da sistematski pomaže institucijama i organizacijama koje okupljaju Srbe van matične zemlje, a koje služe kao neformalni kulturni centri („Matica srpska“, „Vukova zadužbina“, „Prosvjeta“ itd.) i imaju za cilj da promovišu vrednosti srpskog naroda (DFC 2021, 4). Ovo je u velikoj meri povezano sa načinom na koji poslednji od trojice navodnih ideologa *Srpskog sveta* Miljan Glišić, osnivač internet radija *Snaga naroda*, shvata koncept: „Srpski svet se odnosi na svet vrednosti jednog naroda, sa svojim osobenostima. Fenomen je univerzalan, a geopolitičke okolnosti prolazne.“ (Jadovno 2021). Pojam „vrednosti“ je takođe presudan u konceptu meke moći, sa kojom drugi ljudi i nacije treba da se identifikuju i koja se ne može nametnuti drugima (Kosachev 2012, 2). Da je pojam vrednosti presudan kod koncepta *Srpskog sveta*, potvrđuje i predsednik Republike Srpske Milorad Dodik, u svojoj izjavi za Tanjug: „To su vrednosti u svim srpskim zajednicama

gde god se one nalazile i te vrednosti mogu da se sažmu u sintagmu 'srpski svet'. Oni koji to prikazuju kao teritorijalnu priču o ekspanziji apsolutno su usmereni ka tome da lažu i podvaljuju.“ (Politika Online 2021).

Dakle, uzimajući sve navedeno u obzir, sva tri ideologa koncepta *Srpskog sveta*, uz dva, bez sumnje, najuticajnija društvena aktera sa najvećom političkom težinom u srpskom narodu – Aleksandra Vučića i Milorada Dodika – negiraju postojanje teritorijalne dimenzije ili, u najmanju ruku, potvrđuju da je kulturna dimenzija preovladajuća. Pritom, činjenica je takođe da najviše političko ili državno rukovodstvo, iako termin često koristi u javnom prostoru, nije usvojilo koncept *Srpskog sveta* kao deo zvanične politike Republike Srbije, kao što je to recimo slučaj sa njegovim navodnim ruskim 'ekvivalentom', niti postoje ikakve naznake da će to biti slučaj u nekom budućem periodu. Uz to, evidentno je da je od početka rata u Ukrajini upotreba kovanice naglo opala u javnom političkom i etnocentričnom diskursu kod vodećih društvenih aktera iz srpskog naroda, te je sasvim legitimno pretpostaviti da je najviše rukovodstvo Republike Srbije, iako je tome možda u početku težilo, ipak shvatilo da bi formulacija koncepta *Srpskog sveta* kao zvaničnog srpskog, regionalnog ili spoljnopolitičkog pristupa, u vreme kada se dogodila invazija na jednu suverenu državu poput Ukrajine, mogla da nanese više štete po ugled države od eventualne koristi po imidž i interese srpskog naroda i njegovih elita. Uistinu, od samog početka rata u Ukrajini, upotreba navedenog termina je znatno opala u javnom prostoru, prvenstveno kod najviših zvaničnika Republike Srbije, dok je jedini visoki funkcioner ili političar u državi koji ga i dalje koristi u svojim nastupima, a reč je o Aleksandru Vulinu, svega nekoliko puta izgovorio od trenutka kada je ponovo postao deo Vlade Republike Srbije, u maju 2024. godine (RTRS 2024). Iako i dalje čvrsto stoji pri svojim stavovima koji najviše odgovaraju nacionalnoj ili teritorijalnoj dimenziji *Srpskog sveta*, Aleksandar Vulin je izjavio da koncept mora biti sproveden mirnim putem, te se na taj način ogradio od upotrebe sile, kao što je to bio slučaj sa konceptom *Ruskog mira* (Danas 2020). Prema tome, od 2020. godine, a pogotovo od početka ratnih dejstava u Ukrajini, isključivo protivnici koncepta *Srpskog sveta* neprekidno nameću teritorijalnu konotaciju kao jedinu dimenziju ove kovanice, uprkos činjenici da ona za vodeće srpske političke i intelektualne elite ima multidimenzionalni karakter, kao i da se sprovodi na miran i, u skladu sa evropskom praksom, legitiman način (Ljubomirović 2024, 122–123).

Naposletku, iako postoje određene sličnosti i istorijske paralele između srpske i ruske političke tradicije, tvrdnja da je Srbija preuzela *Ruski mir* kao sopstvenu doktrinu nije dovoljno utemeljena. Čak i ukoliko se prihvati da je koncept *Srpskog sveta* inspirisan ruskim terminom, što ne treba isključiti kao mogućnost, bitna je razlika u sadržaju i primeni. Srpski koncept, za razliku od ruskog, nije deo zvanične strategije države, niti je korišćen kao sredstvo za opravdanje političkih ili vojnih intervencija. U tom smislu, moguće je da se radi o površinskom preuzimanju naziva radi simboličke mobilizacije, bez

pretenzija da se implementira sadržaj *Ruskog mira*. Takođe, postoji naravno i mogućnost da koncept *Srpskog sveta* jeste delimično inspirisan modelom *Ruskog mira*, ali ne kao sredstvo sprovođenja ruske politike na Balkanu, već kao pokušaj stvaranja sopstvene, autentične platforme za kulturno-političku povezanost srpskog naroda. Takva interpretacija otklanja potrebu za oslanjanjem na Moskvu i istovremeno relativizuje optužbe o ruskoj instrumentalizaciji srpskog nacionalnog diskursa.

Tabela 1: Razlike između koncepata *Srpskog sveta* i *Ruskog mira*:

Karakteristika	Srpski svet	Ruski mir
Hronološki nastanak	Pojavljuje se 2020. godine u javnom diskursu, bez zvanične institucionalizacije	Osmišljen sredinom 1990-ih godina; zvanično institucionalizovan 2007. godine
Institucionalna podrška	Oslanja se na kulturne i verske institucije poput SPC i srpskih kulturnih organizacija u rasejanju	Podržan od strane ruske države i institucija poput fondacije „Ruski mir“ i „Rossotrudnichestvo“
Geografski fokus	Obuhvata države sa kojima se graniči Republika Srbija, sa nemalim brojem srpskog stanovništva, i Srbe u rasejanju	Postsovjetski prostor i ruska dijaspora širom sveta
Politička komponenta	Nema zvaničnu ulogu u srpskoj državnoj politici, koriste ga pojedini zvaničnici	Sastavni deo zvanične spoljne politike Rusije od 2008. godine
Teritorijalne ambicije	Zvanično odbacuje teritorijalne pretenzije, ali je često predmet optužbi za suprotno	Korišćen za opravdanje aneksije Krima i vojnih intervencija u Gruziji i Ukrajini
Verska komponenta	Srpska pravoslavna crkva igra jednu od ključnih, ali neformalnih uloga u promociji koncepta	Ruska pravoslavna crkva direktno učestvuje u širenju koncepta i njegovom definisanju
Primena u praksi	Fokus na kulturnoj, verskoj i identitetskoj (nacionalnoj) integraciji i zaštiti prava Srba u regionu i rasejanju	Korišćen i kao alat za realizaciju političkih i vojnih ciljeva, uključujući geopolitičke intervencije
Medijska pokrivenost	Većinom negativna u regionalnim medijima, često prikazan kao pretnja	Kritikovan kao sredstvo za širenje ruske hegemonije i opravdanje za upotrebu tvrde moći
Dimenzije koncepta	Naglašava kulturnu, identitetsku (nacionalnu/ psihosocijalnu) i versku dimenziju	Obuhvata kulturnu, versku, političku (geopolitičku/ teritorijalnu) dimenziju

Zaključna razmatranja

Rezultati sprovedene komparativne analize, sa primesama kvalitativne analize sadržaja, pokazuju da iako između konceptata *Srpskog sveta* i *Ruskog mira* postoje određene sličnosti – prvenstveno u pogledu kulturne, identitetske, psiho-socijalne i verske dimenzije – između njih postoje i suštinske razlike koje onemogućavaju njihovo prosto poistovećivanje. Ključna razlika ogleda se u stepenu institucionalizacije i političkoj instrumentalizaciji. Dok *Ruski mir* predstavlja deo zvanične spoljne politike Ruske Federacije, *Srpski svet* nije formalno usvojen kao državna strategija, niti sadrži elemente vojne ili teritorijalne agende.

Uprkos tvrdnjama njegovih kritičara, dostupna empirijska građa ukazuje na to da koncept *Srpskog sveta* za sada pretežno funkcioniše kao simbolički okvir za kulturnu i jezičku povezanost srpskog naroda u regionu. Njegova primena se uglavnom svodi na delovanje verskih i kulturnih institucija, bez indikacija da postoji državni plan za teritorijalnu ekspanziju. Pored toga, može se konstatovati da je upravo intenzivno i često negativno etiketiranje ovog pojma od strane njegovih oponentata – naročito nakon početka sukoba u Ukrajini – doprinelo njegovoj medijskoj vidljivosti, ali i stigmatizaciji. Tu činjenicu, nesrpski akteri žele da iskoriste kako bi *Srpski svet* predstavili kao koncept sa isključivo teritorijalnom konotacijom, imperijalnim pretenzijama i težnjama da prekraja međunarodno priznate granice svojih suseda. Štaviše, ono što posebno privlači pažnju je očigledno preklapanje ili kontinuitet u političkom i etnocentričnom diskursu protivnika *Srpskog sveta*, s obzirom na to da su svi značajni regionalni društveni akteri usvojili, u osnovi, isti diskreditujući narativ, te su ga neprekidno poistovećivali sa *Ruskim mirom*. Polazeći od toga, može se zaključiti da je koncept *Srpskog sveta* još uvek u fazi diskurzivne formacije, te je njegovo značenje podložno raznim interpretacijama i svrstavanjem u politički kontekst. Pripisivanje teritorijalnih pretenzija ovom pojmu, bez osnova u institucionalnim dokumentima i politikama, više govori o percepciji i strahovima njegovih oponentata nego o njegovom sadržaju. Isključivo insistiranje na geopolitičkom aspektu od strane kritičara često zanemaruje suštinsku razliku između vrednosno-identitetske orijentacije i ekspanzionističke prakse.

Predstavljanje svih srpskih nacionalnih strategija kroz noviju srpsku istoriju, uključujući i koncept *Srpskog sveta*, kao pokušaj prekranja granica je, uostalom, već ustaljena taktika nesrpskih intelektualnih i političkih elita, kao što se u prošlosti moglo videti na primerima „Načertanija“ (1844) i „SANU Memoranduma“ (1986) (Popov 2008, 136). Zbog istorijske bliskosti Srba i Rusa, pogotovo od srpske borbe za nezavisnost od Osmanskog carstva, u političkom diskursu Zapadne Evrope preovladala je teza da je srpski narod ništa više do „malih Rusa“, termina koji se prvi put pojavljuje u britanskoj diplomatiji XIX veka i podrazumeva da će se Srbija uvek smatrati akterom ruskog uticaja na Balkanu (Ković 2018, 509). Ovakva vrsta

determinističkog razmišljanja je svakako porozna, ali naglašava način na koji već preko dva veka protivnici srpskog naroda i srpske nacionalne države posmatraju njeno političko delovanje. Treba takođe podvući da akademici, Vasilije Krestić i Čedomir Popov, tvrde da su ove kontinuirane optužbe nastale zbog težnji srpskog naroda za nacionalnim oslobođenjem i ujedinjenjem, koje su zadirale u imperijalne interese velikih sila (u prošlosti) a, s druge strane, u velikodržavne ambicije njenih susednih zemalja, kao što su Albanija ili Hrvatska (u sadašnjosti). Stoga su često nastojali da sve nacionalno orijentisane koncepte (*Srpski svet*) i dokumente („Načertanije“) kroz noviju srpsku istoriju prikažu kao „velikosrpsku hegemoniju“ kako bi sprečili srpski narod da ostvari svoje nacionalne interese, koji su bili u direktnoj suprotnosti sa njihovim sopstvenim. Shodno tome, optužbe da je *Srpski svet* kopija *Ruskog mira* predstavljaju takođe nastavak antisrpske kampanje koja traje već skoro dva veka (Popov 2008, 136).

Zaključno, *Srpski svet* može se interpretirati kao kulturno-identitetski projekat, koji, slično „Frankofoniji“ ili drugim regionalnim modelima kulturne povezanosti, može doprineti jačanju nacionalnog identiteta u skladu sa evropskom praksom. Na primer, pojam „*Le Monde Français*“ („Frankofonija“) je po mnogo čemu sličan pristup *Srpskom svetu* i *Ruskom miru*, jer se oslanja na istu ambivalentnost. Zasnovan je na lingvističkom pristupu, usko je povezan sa nacionalnim kulturnim nasleđem i ima srodne političke težnje putem kojih nastoji da odbrani ‘francuske vrednosti’ i ‘francuski glas’ u međunarodnoj areni (Laurelle 2015, 23). Treba takođe naglasiti da se i mnoge druge evropske države trude da, kroz prvenstveno kulturu, objedine zemlje u jedan takoreći ‘svet’, u kojima se govori njihov jezik ili živi njihov narod, kao što je to slučaj sa „Komonveltom“ ili „Organizacijom ibero-američkih zemalja za obrazovanje, nauku i kulturu“ (Avijucki 2009, 58–59). Prema tome, koncept *Srpskog sveta* je u skladu sa evropskom praksom, a kao takav predstavlja legitimnu osnovu za promociju srpskog jezika i kulture, kao i ostvarivanja očinskog odnosa sa Srbima koji žive izvan granica Srbije. U tom smislu, njegova namena se ne bi smela apriorno poistovećivati sa hegemonističkim ili imperijalnim težnjama, već razmatrati u okviru legitimnog prava svake države da razvija veze sa svojom dijasporom. Da bi se izbegle dalje kontroverze, preporučuje se jasnije konceptualno definisanje i institucionalno pozicioniranje ovog izraza, kako bi se preciznije odredile njegove svrhe, instrumenti i granice delovanja.

Pritom, ako se obrati pažnja na zvanična dokumenta koja je Republika Srbija usvojila u prethodnih pet godina („Strategijom nacionalne bezbednosti Republike Srbije“ (2019); „Strategija razvoja kulture Republike Srbije od 2020. do 2029. godine“ (2020); „Zakon o upotrebi srpskog jezika u javnom životu i zaštiti i očuvanju ćirilice“ (2021)), dolazi se do zaključka da su interesi srpskog naroda, u celini, i njenih elita upravo usmereni na očuvanje egzistencije i zaštite Srba gde god oni živeli, kao i očuvanje njihovog kulturnog, verskog i istorijskog identiteta i nasleđa, kao uslov opstanka

Republike Srbije, Srba u regionu i rasejanju i Republike Srpske kao entiteta u okviru Bosne i Hercegovine u skladu sa Dejtonskim sporazumom. Dakle, pod legitimnim težnjama i interesima srpskog naroda se jasno podrazumeva: kulturna integracija, očuvanje identiteta u dijaspori, jezička i duhovna povezanost, te institucionalna podrška obrazovanju i kulturnim projektima u regionu. Nijedan od ovih elemenata ne implicira agresivnu teritorijalnu ekspanziju. Štaviše, ako se u obzir uzme da je upotreba termina *Srpski svet* opala nakon 2022. i da ga najviši državni vrh sve ređe koristi, moguće je interpretirati da je prvobitna formulacija ocenjena kao politički kontraproduktivna – što ukazuje na pragmatičan zaokret u strateškoj komunikaciji Srbije.

Bibliografija

- Aktuelno. 2021. „Srpski svet – destabilizujuća ideja i prijetnja za region“ *Autonomija*, 22. oktobar. https://autonomija.info/srpski-svet-destabilizujuca-ideja-i-prijetnja-za-region/?ut_m_source=chatgpt.com.
- Antić, Čedomir. 2021. (ur.). *Izveštaj o političkim pravima srpskog naroda u regionu: Izveštaj za 2020/2021*, Broj XIII, Napredni klub.
- Avijucki, Vjačeslav. 2009. *Kontinentalne geopolitike: Svet u XXI veku*, Clio.
- Benoit, William L., 2011. “Content Analysis in Political Communication”. In: *The SAGE Handbook of Political Communication*, Holli A. Semetko & Margaret Scammell (eds.). London: SAGE Publications. 268–279.
- Beta. 2021. „Vulin: ‘Srpski svet’ jedan državni prostor, ostvarićemo ga bez ispaljenog metka“ *N1*, 18. jul 2021. <https://n1info.rs/vesti/vulin-srpski-svet-jedan-drzavni-prostor-ostvaricemo-ga-bez-ispaljenog-metka/>.
- Beta. 2022. „Đukanović: ‘Ruski svet’ na Balkanu je ‘srpski svet’, SPC je remetilački faktor“ *N1*, 21 mart 2022. <https://rs.n1info.com/region/djukanovic-ruski-svet-na-balkanu-je-srpski-svet-spc-je-remetilacki-faktor/>.
- Beta. 2025. „Picula: Srbija treba da se odrekne srpskog sveta i destabilizacije susednih država“, *Danas*, 26. mart. <https://www.danas.rs/vesti/politika/picula-srbija-treba-da-se-odrekne-srpskog-sveta-i-destabilizacije-susednih-drzava/>.
- Borba. 2021. „Raković za Al Džaziru: Srpski svet je superiorna i plemenita ideja“, 30. oktobar 2021. <https://borba.me/rakovic-za-al-dzaziru-srpski-svet-je-superiorna-i-plemenita-ideja/>.
- Brey, Thomas. 2022. “Staatsziel Revisionismus: Die Jugoslawienkriege und Russlands Angriff auf die Ukraine”. *Südosteuropa Mitteilunge* 2: 36–45.
- Camut, Nicolas. 2023. “UN experts slam Latvia for clamping down on Russian-language minorities”. *Politico*, 8 February. <https://>

- www.politico.eu/article/united-nations-experts-latvia-russian-language-minorities/.
- Danas, „Vulin: Zadatak moje generacije je nastavak borbe za ujedinjenje Srba, koje se sprovodi mirnim putem“, 18. septembar. <https://www.danas.rs/vesti/politika/vulin-zadatak-moje-generacije-je-nastavak-borbe-za-ujedinjenje-srba-koje-se-sprovodi-mirnim-putem/>.
- Della Porta, Donatella and Michael Keating (eds.). 2008. *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*. Cambridge University Press,
- Digital Forensic Center [DFC]. 2021. “The Serbian World – Originally Borrowed Concept: DFC analysis of the attempt to merge Montenegro into the Serbian world”, 01/01/2024. <https://dfcme.me/en/the-serbian-world-originally-borrowed-concept/>.
- Dokić, Aleksandar. 2020. “The Perspectives of Russia’s Soft Power in the Western Balkans Region”. *RUDN Journal of Political Science, People’s Friendship University of Russia* 22 (2): 231–244. 10.22363/2313-1438-2020-22-2-231-244.
- Durović, Aneta. 2021. „Mesić: Neki u Beogradu žele Crnu Goru preko SPC uvesti u ‘srpski svet’“. *Radio Slobodna Evropa*, 21. septembar. <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-srbija-spc-stjepan-mesic/31471204.html>.
- Federalna. 2022. „Komšić: Srpski svet je identičan tzv. ruskom svetu“, 15. mart. <https://www.federalna.ba/komsic-srpski-svet-je-identican-tzv-ruskom-svetu-lmkxo>.
- Frieß, Nina, 2022. “While the Kremlin is waging a war over the ‘Russkiy mir’, Russophones are not willing to surrender their language”. *IPS-Journal*. 23/07/2024. <https://www.ips-journal.eu/topics/democracy-and-society/in-the-language-of-the-enemy-6074/>.
- Galijaš, Armina. 2022. “Serbien und Russland: Ein Diskursvergleich zweier hegemonialer Projekte”. *Der Standard*, 03. jun. <https://www.derstandard.at/story/2000136187795/serbien-und-russland-ein-diskursvergleich-zweier-hegemonialer-projekte>.
- Gasimov, Zaur. 2012. “Idee und Institution: ‘Russkiy mir’ zwischen kultureller Mission und Geopolitik”. *Osteuropa* 62 (5): 69–80.
- Glišić, Milan. 2021. „Miljan Glišić: Srpski svet i snaga jednog naroda. Svedočenje kako je nastala aktuelna upotreba sintagme ‘Srpski svet’“. *Jadovno.com*. 23/11/2024. <https://jadovno.com/miljan-glisc-srpski-svet-i-snaga-jednog-naroda/>.
- Hina. 2023. „Kurti: Kosovo mora da se obračuna s ekstremistima koji veruju u ‘srpski svet’“. 9. jun. <https://n1info.rs/vesti/kurti-kosovo-mora-da-se-obracuna-s-ekstremistima-koji-veruju-u-srpski-svet/>.

- Hina, 2021. „Grlić Radman komentirao ‘srpski svet’ koji spominje Vulin“. *Index HR*, 6. septembra 2021. https://www.index.hr/vijesti/clanak/grlic-radman-o-srpskom-svetu-koji-spominje-vulin-to-je-porazena-osvajackapolitika/2302201.aspx?utm_source=chatgpt.com.
- Hodunova, Kateryna. 2024. “Estonia to stop funding Russian-language education”. *The Kyiv Independent*, 16 January. <https://kyivindependent.com/estonia-to-stop-funding-russian-language-education/>.
- IN4S Portal. 2021. „Kako je nastao Srpski sv(ij)et: Raičević, Bokan, Dobrosavljević i Raković na Nacionalnoj TV“. <https://www.in4s.net/video-kako-je-nastao-srpski-svijet-raicevic-bokan-dobrosavljevic-i-rakovic-na-nacionalnoj-tv/>.
- Kosachev, Konstantin. 2012. “The Specifics of Russian Soft Power”. *Russia in Global Affairs*. 15/11/2024. <https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-specifics-of-russian-soft-power/>.
- Ković, Miloš. 2018. *Disraeli and the Eastern Question*, Oxford University Press.
- Kozdra, Michal. 2018. “The Boundaries of Russian Identity: Analysis of the Concept of Russkiy Mir in Contemporary Russian Online Media”. *Lingua Cultura* 12 (1): 61–66. <https://doi.org/10.21512/lc.v12i1.2004>.
- Laruelle, Marlene, 2015. “The ‘Russian World’: Russia’s Soft Power and Geopolitical Imagination”. *Center on Global Interests Papers*. 15/11/2024. <https://www.ponarseurasia.org/the-russian-world-russia-s-soft-power-and-geopolitical-imagination/>.
- Lijphart, Arend. 1971. “Comparative Politics and the Comparative Method”. *American Political Science Review* 65 (3): 682–693.
- Ljubomirović, Aleksandar. 2024a. „Stvaranje ‘Srpskog sveta’: kvalitativna analiza sadržaja javnih iskaza o konceptu i definisanje njegovih dimenzija“. *Nacionalni interes*, 48 (2): 105–133. 10.5937/nint48-51349.
- Ljubomirović, Aleksandar. 2024b. „Kvalitativna analiza sadržaja iskaza o konceptu ‘Srpskog sveta’: Tumačenja njegovih oponenata“. *Politička revizija* 82 (4): 233–262. 10.5937/pr82-54424.
- Ljubomirović, Aleksandar. 2024c. “Comparative Analysis of the ‘Serbian World’ and ‘Greater Serbia’ Concepts”. *Kultura polisa*, 21 (3): 155–180. <https://doi.org/10.51738/Kpolisa2024.21.3r.122lj>.
- Lopušina, Marko. 2021. „Ne postoji tačan broj Srba u rasejanju“ *Radio-televizija Srbije*, 15. decembar. <https://www.rts.rs/lat/rts/dijaspورا/vesti/4626521/ne-postoji-tacan-broj-srba-u-rasejanju.html>.
- Marković, Radmila. 2020. „Đukanović: Srpski svet je eufemizam za ideju velike Srbije“ *Dnevni list Danas*, 30. septembar 2020. <https://www.danas.rs/svet/djukanovic-srpski-svet-je-eufemizam-za-ideju-velike-srbije/>.

- Martens, Michael. 2023. "Krise am Balkan – Vorteil Serbien" *Frankfurter Allgemeine*, 05. jul. <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/krise-am-balkan-vorteil-serbien-19002636.html>.
- Meienberger, Alexander. 2023. "Conservatism in Russia". *Euxeinos* 13 (35). 3–7. <https://doi.org/10.55337/35.XYVU1495>.
- Ministarstvo odbrane Republike Srbije [MORS], „Ministar Vulin: Srbi moraju da postanu jedinstven politički narod“. 2020. 09/08/2024. <https://www.mod.gov.rs/eng/16537/ministar-vulin-srbi-moraju-da-postanu-jedinstven-politicki-narod-16537>.
- Mulaosmanović, Admir. 2021. "Die Serbische Welt des Aleksandar Vučić: Tausend Gesichter und die Handschrift des Grossserbischen Traums". Pangea Research Institute. 10/08/2024. https://pangea-netzwerk.de/wp-content/uploads/2021/11/2021-11-14_pangea-research-institute-Srpski-svet-Aleksandra-Vucica_finalweb.pdf.
- Noack, Christian, "The Russian World in Perspective: Comparing Russian Culture and Language Promotion with British, German and French Practices". In: *Politics of the Russian Language Beyond Russia, Russian Language and Society*, Christian Noack (ed.). Edinburgh University Press. 230–255.
- Novosti Online. 2021. „Srpsko ujedinjenje – Superiorna ideja: Istoričar Aleksandar Raković na HRT-u o konceptu oko kog se digla velika prašina“, 25. septembar. <https://www.novosti.rs/c/vesti/politika/1039443/srpsko-ujedinjenje-superiorna-ideja-istoricar-aleksandar-rakovic-hrt-konceptu-okog-kog-digla-velika-prasina>.
- Olegovna Sokolova, Ekatarina. 2018. "The Position of the Russian-speaking population and the status of Russian language in Baltic states". Saint-Petersburg State University, 9. 8. 2024. <https://cyberleninka.ru/article/n/the-position-of-the-russian-speaking-population-and-the-status-of-russian-language-in-baltic-states>.
- Pešić, Milenko. 2018. „Srbi u regionu – između asimilacije i opstanka“ *Politika Online*, 5. avgust. https://www.politika.rs/scc/clanak/408661/Srbi-u-regionu-između-asimilacije-i-opstanka#google_vignette.
- Petro, Nicolai N., 2015. *Russia's Orthodox Soft Power*. Carnegie Council for Ethics in International Affairs.
- Pieniążek-Niemczuk, Elzbieta. 2023. "Application of Content Analysis in Research of Political Discourse". *Linguistics and Communication in Political Institutions*, 1(1): 67–80.
- Pieper, Moritz. 2018. "Russkiy Mir: The Geopolitics of Russian Compatriots Abroad". *Geopolitics* 25 (3): 756–779. 1080/14650045.2018.1465047.
- Politika Online, 2022. „Izetbegović: 'Srpski svet' je balkanska verzija 'ruskog sveta'“, 26. maj. <https://www.politika.rs/sr/clanak/508220/Izetbegovic-Srpski-svet-je-balkanska-verzija-ruskog-sveta>.

- Politika Online*, 2021. „Dodik: Srpski svet je identitet, pismo, jezik, krsna slava...“, 14. septembar. <https://www.politika.rs/scc/clanak/487721/dodik-srpski-svet-je-identitet-pismo-jezik-krsna-slava>.
- Popov, Čedomir. 2008. *Velika Srbija: Stvarnost ili mit*, Izdavačka knjižara Zorana Stojanovića.
- President of the Russian Federation. 2008. “The Foreign Policy Concept of the Russian Federation, approved by President of the Russian Federation, Dmitri Medvedev on 12 July 2008”. 01/12/2024. https://russiaeu.ru/userfiles/file/foreign_policy_concept_english.pdf.
- Prva. 2022. „Ruski svet = srpski svet“, 10. oktobar. https://www.prva.rs/info/vas_komentar.php?nav_id=2244441.
- Przeworski, Adam and Henry Teune. 1970. *The Logic of Comparative Social Inquiry*. Wiley-Interscience,.
- Raković, Aleksandar. 2022. *Srpstvo i Pravoslavlje: Istorija, vera, politika II*. Institut za evropske studije.
- RTRS. 2024. „Vulin: Srpski svet je moj san“, 22. novembar. <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=579293>.
- Sigurnosno-obaveštajna agencija [SOA]. 2021. „Javno izvješće 2020./21“. 17/05/2025. <https://www.soa.hr/files/file/Javno-izvjesce-2020.pdf>.
- Srna BIH. 2021. „Marija Zaharova: ‘Srpski svet’ je humanitarni koncept“ N1, 11. oktobar. <https://ba.n1info.com/vijesti/marija-zaharova-srpski-svijet-je-humanitarni-koncept/>.
- Stojanović, Dušan. 2022. “Serb official visits Moscow, calls sanctions EU ‘hysteria’”. *Associated Press*, 12 July. <https://apnews.com/article/russia-ukraine-moscow-belgrade-serbia-e92638c84d80f5f0d725b07ff52f537f>.
- Stošić, Dragan. 2021. „Šefik Džaferović: Retorika o etničkom prekrajanju granica je retorika prošlih stoljeća“, *Danas*, 18. septembar. <https://www.danas.rs/svet/sefik-dzaferovic-retorika-o-etnickom-prekrajanju-granica-je-retorika-proslih-stoljeca/>.
- Suslov, Mikhail. 2018. “‘Russian World’ Concept: Post-Soviet Geopolitical Ideology and the Logic of ‘Spheres of Influence’”. *Geopolitics* 23 (2): 2018, 330–353.
- Tadić, Dejan. 2016. „Primena koncepta meke moći u ruskoj spoljnoj politici u 21. veku“. *Međunarodni problemi* 68 (1): 112–132. 10.2298/MEDJP1601112T.
- Tanjug*. 2023. „Arno Gujon: Otvaranje novih srpskih škola u SAD i Austriji“, 21. februar. <https://www.tanjug.rs/srbija/drustvo/15064/arno-gujon-otvaranje-novih-srpskih-skola-u-sad-i-austriji/vest>.
- Tishkov, Valery. 2008. “The Russian World – Changing Meanings and Strategies”. Carnegie Endowment for International Peace. 01/11/2024. <https://policycommons.net/artifacts/430869/the-russian-world-changing-meanings-and-strategies/1401984/>.

- Venhari, Gynen. 2023. „Kosovski premijer Albin Kurti za The Geopost: Putin je opsjednut Kosovom, Srbija pokreće hibridni rat“. *Istraga.ba*, 4. jun. <https://istraga.ba/kosovski-premijer-albin-kurti-za-the-gepost-putin-je-opsjednut-kosovom-srbija-pokrece-hibridni-rat/>.
- Vukićević, Jasna i Gjerajina Tuhina, 2021. „‘Srpski svet’ – koncept koji region čini nervoznim“. *Radio Slobodna Evropa*, 2021. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srpski-svet-srbija-balkan-/31521168.html>.
- Zečić, Enis. 2021. „Hrvatska sigurnosna služba upozorava na rizike ruskog utjecaja i ‘srpskog sveta’“. *Radio Slobodna Evropa*, 27. septembar. <https://www.slobodnaevropa.org/a/hrvatska-izvjesce-sigurnost-balkan/31480488.html>.
- Zevelev, Igor. 2016. “The Russian World in Moscow’s Strategy”. Center for Strategic and International Studies. 01/011/2024. <https://www.csis.org/analysis/russian-world-moscows-strategy>.
- Zevelev, Igor. 2016b. “Russian National Identity and Foreign Policy”. Center for Strategic and International Studies. 01/12/2024. <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep23235.pdf>.